

УДК 159.9.923.2

DOI: [https://doi.org/10.17721/upj.2020.2\(14\).10](https://doi.org/10.17721/upj.2020.2(14).10)

Остапенко І. В.,

кандидат психологічних наук,
старший науковий співробітник лабораторії
психології політичної поведінки молоді,
Інститут соціальної та політичної
психології НАПН України
E-mail: ostapenko.iryana.vit@gmail.com
ORCID: 0000-0001-6710-5964
Researcher ID: V-3216-2017

ПОТЕНЦІАЛ СОЦІАЛЬНИХ МЕДІА ДЛЯ РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Стаття присвячена аналізу результатів емпіричного дослідження потенціалу соціальних медіа для розвитку громадянської компетентності. Проаналізовано сучасні підходи щодо розуміння громадянської компетентності та використання соціальних медіа. Визначено основні вектори впливу соціальних медіа на розвиток громадянської компетентності: інформаційний, ціннісно-мотиваційний, емоційно-консолідувальний, мобілізаційний. З використанням методу оцінних репертуарних решіток визначено структурні компоненти громадянської компетентності студентської молоді, що розвиваються засобами соціальних медіа.

Запропоновано методика виявлення провідних мотивів використання соціальних медіа для розвитку громадянської компетентності. Визначено дві групи мотивів: цільові та інструментальні. Встановлено, що серед цільових мотивів використання соціальних медіа провідну роль для студентської молоді відіграють: 1) самовираження та самоекспозиції – декларування власної громадянської позиції (Facebook, Twitter, Youtube); 2) самоідентифікації з представниками соціальних груп, які мають спільні погляди на певні проблеми (Facebook, Twitter, Instagram); 3) спільні розваги (Instagram, Youtube, TikTok); 4) встановлення контактів (Instagram, Viber, Telegram); 5) розширення уявлень про права та відповідальність громадян (Facebook, Youtube); 6) можливість обговорення соціально значущих та політико-правових проблем (Facebook, Twitter). Провідними інструментальними мотивами є використання соціальних медіа як засобу: 1) пошуку освітніх програм, інформаційних ресурсів для самоосвіти (Youtube, Facebook, Instagram);

2) задоволення естетичних потреб (Instagram, Youtube, TikTok); 3) підтримки зв'язку з тими, з ким немає можливості бачитись в реальному житті (Viber, Telegram, Instagram); 4) розвитку соціального капіталу особистості (Facebook, Twitter, Instagram, Youtube); 5) генерації ідей та відповідного контенту (пости / тексти, аудіо- та відеоконтент, комікси, мему) щодо соціально значущих та політико-правових проблем (Facebook, Twitter, Instagram, Youtube); 6) інструменту пошуку роботи (Facebook, Instagram).

Ключові слова: соціальні медіа, громадянська компетентність, мотиви користувачів соціальних медіа, студентська молодь.

Вступ

Розвиток громадянської компетентності є одним з пріоритетних напрямів практичної роботи в сфері молодіжної політики. Особлива роль в цьому процесі відводиться соціальним медіа, які розглядаються як невід'ємна частина життєвого простору сучасної молоді.

Постановка проблеми. Соціальні медіа поступово стають все більш важливим інститутом соціалізації особистості. Значною мірою саме під їх впливом формуються знання молоді про будову соціально-політичної системи, розвиваються вміння та навички взаємодії з владними установами, набувається досвід реалізації власної громадянської активності. Однак можливості соціальних медіа для розвитку громадянської компетентності поки вивчено недостатньо.

Мета статті полягає у розкритті потенціалу соціальних медіа для розвитку громадянської компетентності студентської молоді.

Теоретичний аналіз

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Громадянська компетентність розглядається психологами з різних точок зору. Насамперед, як складова загальної компетентності особистості, що забезпечує ефективну поведінку особистості у сфері реалізації нею своєї ролі громадянина. При цьому, громадянська компетентність розуміється як здатність особистості ефективно впливати на владу задля реалізації своїх прав і свобод. Вона дає змогу громадянам ефективно діяти як на місцевому, національному, так і на глобальному рівнях (Позняк, 2013).

На думку І. В. Жадан, для забезпечення ефективного виконання ролі громадянина, крім розвитку якостей і кваліфікаційних характеристик громадян, велике значення має також їхня здатність і готовність до примноження не лише особистих, приватних, а й спільних надбань,

тобто орієнтації на суспільне благо; їхнє почуття солідарності, готовності до вчинків, дій зусиль, щодо яких не передбачається матеріальної компенсації; адекватне сприйняття власної ролі і ролі інших у функціонуванні спільнот та суспільства в цілому; адекватність уявлень про лідерство, відповідальність, взаємодію, рівність, участь, добробут, демократію (Жадан, 2019).

Науковці вважають, що громадянська діяльність повинна приносити користь як особистості, так і оточенню. Тобто громадянське залучення пов'язане з позитивними результатами індивідуального розвитку (здобуття освіти та соціальних компетенцій) та з користю для суспільства, що отримує активного громадянина, який бере участь у демократії та сприяє досягненню більшого блага. Цей двосторонній взаємозв'язок громади та особистості узгоджується з теорією систем розвитку (Lerner, 2002, 2006).

Провідні дослідники проблеми розвитку громадянської компетентності наголошують на необхідності розробки інтегрованого конструкту, який охоплює громадянську поведінку, громадянські навички, громадянські зв'язки та громадянську залученість молоді (Bobek, 2009).

Такий інтегрований конструкт співвідноситься з теорією ідентичності Е. Еріксона, що включає суб'єктивне відчуття тотожності і цілісності, яке відображає роль, що відповідає як індивідуальним, так і суспільним потребам (Erikson, 1963; Marcia, 1980) та з німецькими теоріями дії (Baltes, 1987; Baltes, Lindenberger, & Staudinger, 2006; Freund, & Baltes, 2002). В цих концепціях зазначається, що адаптивний розвиток передбачає взаємовигідні відносини між діями особистості в суспільстві (наприклад, взаємодія з середовищем або особисті внески у інститути громадянського суспільства) та суспільні дії (наприклад, із обмеженням або заохоченням індивідуальної поведінки) (Brandtstädter, 1998, 2006).

Послідовники Е. Еріксона та представники теорії дій стверджують, що когнітивні процеси, явна та імпліцитна поведінка є по суті взаємопов'язані. Тому пізнавальне, емоційне та поведінкове – це частини інтраіндивідуальної системи розвитку (Lerner, 2004; Lerner, Albers, & Bobek, 2007).

Д. Бобек вважає, що концепція цього громадянського конструкту передбачає активність і зайнятість громадянина. При цьому характеристики «активний» та «зайнятий» не обов'язково передбачають суб'єктивний або об'єктивний успіх у громадянській активності. Відсутність продуктивних результатів діяльності не означає, що індивід є неефективним громадянином. Насправді, дослідники припускають, що невдачі у громадській діяльності можуть бути продук-

тивним елементом розвитку громадянства (Theiss-Morse, Hibbing, 2004).

Теоретичний аналіз літератури, що присвячена громадянському розвитку молоді та громадянської активності (Bobek, 2006; Levine, 2008; Levine & Youniss, 2006; Sherrod & Lauchardt, 2009), дозволяє визначити принаймні чотири умови, які його забезпечують: 1) соціальна згуртованість, тобто почуття узагальноної взаємності, довіри та прив'язаності до інших; 2) громадянські вміння, тобто здатність бути причетними до громадянського суспільства та демократії; 3) громадянське залучення або громадянський обов'язок, тобто бажання та когнітивну здатність робити позитивний внесок у суспільство; 4) громадянські дії, тобто участь у заходах для поліпшення спільноти (у вузькому чи широкому розумінні).

В емпіричному дослідженні Д. Бобек було визначено наступні фактори в структурі громадянської компетентності молоді: громадянський обов'язок, громадянські навички, соціальні зв'язки (з сусідами, однолітками, дорослими) та громадянська участь. На думку автора, ця модель може бути використана для програм, які спрямовані на розвиток громадянської компетентності молоді. У цих програмах мають чітко розмежовуватись когнітивні, емоційні та поведінкові аспекти громадянського залучення. Водночас такі програми мають передбачати різні напрямки розвитку компонентів громадянської активності. Так, молодь, яка когнітивно та емоційно орієнтована на громадянську діяльність, може не виявляти цього у своїй поведінці. У свою чергу, може бути молодь, яка демонструє громадянську участь, але емоційно мало залучена до цієї діяльності. Також програми розвитку громадянської компетентності повинні передбачати можливості їх застосування в різних соціальних контекстах, тобто серед однолітків, дорослих та ін. (Bobek, Zaff, Li, Lerner, 2009).

Виділення невіршених раніше частин проблеми. У пошуку інструментів розвитку громадянської компетентності молоді все більше дослідників звертають увагу на електронні ресурси та соціальні медіа, які розглядаються як спільноти, що утворюються у віртуальному просторі, які дозволяють своїм користувачам взаємодіяти один з одним шляхом створення та поширення інформації (онлайн платформи, Інтернет додатки, офіційні сайти (Соснюк & Остапенко, 2019).

Інтерес науковців та практиків до соціальних медіа цілком закономірний, адже вони є не тільки найбільш релевантними для цієї вікової групи, але й досить варіативними інструментами розвитку громадянської компетентності.

Зокрема, їх використання дозволяє застосовувати гейміфікацію в контексті залучення молоді до демократичного управління, розвит-

ку потенціалу позитивного впливу ініціатив щодо електронної участі громадян в цифровому форматі (Hassan & Namari, 2020).

Соціальні медіа вважаються досить корисними для залучення маргіналізованої молоді до громадянських та політичних акцій (Brady, Chaskin & McGregor, 2020).

Не менш важливими вони бувають і для інформування користувачів урядовими інституціями, адже соціальні медіа забезпечують прозорість взаємодії, формують довіру та відповідальність, сприяють розвитку політичної участі громадян в Інтернеті (Arshad & Khurram, 2020).

Однак деякі дослідники застерігають від абсолютизації корисності соціальних медіа як інструменту розвитку громадянської компетентності. Так, наприклад, З. Бласко, П. Д. Коста та Е. Вера-Тоскано вважають, що активна взаємодія з соціальними мережами відіграє в даному процесі суперечливу роль.

Дослідники відзначають, що, з одного боку, студенти, які активно використовують соціальні мережі, мають вищий рівень підтримки традиційних цінностей громадянства та демонструють більший інтерес до активної політичної участі в майбутньому. З іншого боку, активність у мережах пов'язана зі зниженим рівнем особистої відповідальності у громадянській поведінці та зі зниженим рівнем інституційної довіри, що не дозволяє говорити про однозначно позитивний вплив соціальних медіа для розвитку громадянськості (Blaskó, Costa & Vera-Toscano, 2019).

В цілому, корисність соціальних медіа для розвитку громадянської компетентності студентської молоді визнається більшістю вчених та практиків. Однак вивчення їх потенціалу та оцінки можливих ризиків застосування потребує свого продовження.

З цією метою, на основі узагальнення результатів проведеного теоретичного аналізу нами було розроблено модель впливу соціальних медіа на розвиток громадянської компетентності (рис. 1).

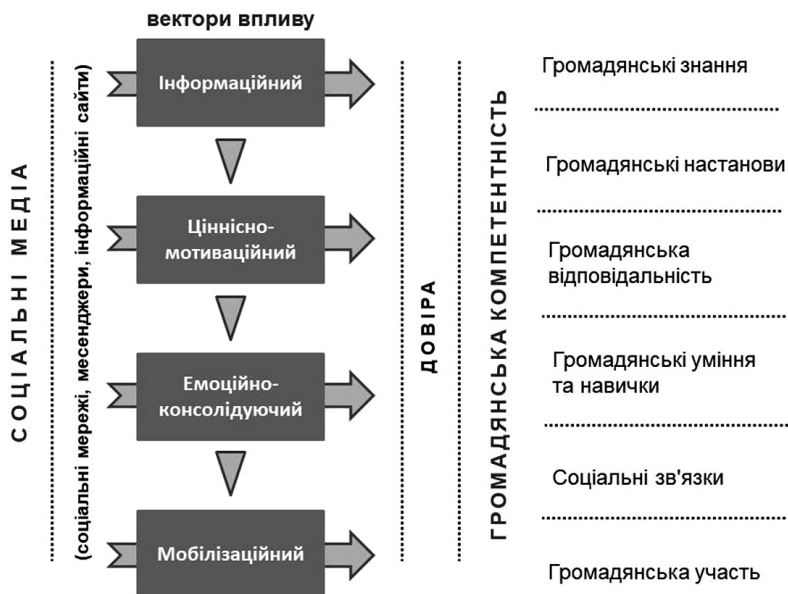

Рис. 1. Модель впливу соціальних медіа на розвиток громадянської компетентності

У запропонованій нами моделі визначено наступні вектори впливу соціальних медіа на розвиток громадянської компетентності: інформаційний, ціннісно-мотиваційний, емоційно-консолідуєчий та мобілізаційний. Також нами визначено складові громадянської компетентності та довіру як необхідну умову здійснення впливу. Спираючись на дану модель, ми провели емпіричне дослідження з метою оцінки потенціалу соціальних медіа для розвитку громадянської компетентності студентської молоді.

Методологія дослідження

Для досягнення дослідницьких цілей та завдань нами були використані наступні **методи та методики**:

– метод реп-інтерв'ю¹ – для з'ясування особливостей використання соціальних медіа студентською молоддю в цілому та збирання інформації про мотиви користувачів;

¹ Інтерв'ю з використанням методу репертуарних решіток (Стюарт, 1997)

– методика оцінної репертуарної решітки зі стандартизованим набором елементів та конструктів – для виявлення структурних компонентів громадянської компетентності студентської молоді, що розвиваються засобами соціальних медіа;

– методика виявлення провідних мотивів використання соціальних медіа, що є важливими для розвитку громадянської компетентності студентської молоді;

– методи математичної обробки даних (факторний аналіз).

Емпірична база дослідження. У дослідженні приймали участь студенти Київського національного університету імені Тараса Шевченка (65% вибірки) та інших закладів вищої освіти, розташованих в м. Києві (35%), які навчаються за програмами гуманітарного та природничого профілю підготовки, віком від 17 до 24 років. Загальна кількість вибірки 155 осіб (90 – жіночої статі та 65 – чоловічої статі), з них 15 осіб приймали участь на етапі розробки інструментарію (8 – жіночої статі та 7 – чоловічої статі), 140 осіб на основному етапі дослідження (82 – жіночої статі та 58 – чоловічої статі).

Процедура. Емпіричне дослідження проводилось в два етапи:

I етап – розробка інструментарію. На даному етапі нами проводились реп-інтерв'ю, здійснювалась розробка оцінної репертуарної решітки та шкал методики виявлення провідних мотивів використання соціальних медіа. При використанні методу реп-інтерв'ю ми спиралась на напрацювання інших дослідників (Франселла & Баннистер, 1987; Белановський, 1993; Мертон, Фіске & Кендалл, 2000; Соснюк, 2008) та досвід власних досліджень (Остапенко, 2017).

II етап – основний. На даному етапі нами проводилось емпіричне дослідження для оцінки потенціалу соціальних медіа для розвитку громадянської компетентності студентської молоді. Ми використовували метод репертуарних решіток (методику оцінної репертуарної решітки зі стандартизованим набором елементів та конструктів) та метод багатовимірних шкал (методика виявлення провідних мотивів використання соціальних медіа). При використанні даних методів ми спиралась на досвід їх застосування іншими дослідниками (Стюарт, 1997; Франселла & Баннистер, 1987; Толстова, 1998; Шкуратова, 2008).

Результати

На першому етапі дослідження за результатами реп-інтерв'ю нами було визначено перелік семи соціальних медіа (соціальних мереж та месенджерів), якими користується переважна більшість представників студентської молоді: Facebook, Instagram, Twitter,

YouTube, TikTok, Telegram, Viber. Крім того, нами було виявлено 23 конструкти, які відображають компоненти громадянської компетентності студентської молоді, що розвиваються засобами соціальних медіа. На основі цих даних нами було розроблено методичку оцінної репертуарної решітки зі стандартизованим набором елементів (перелік 7 соціальних медіа) та конструктів (перелік 23 характеристик громадянської компетентності).

На основному етапі дослідження ми свідомо використовували саме оцінну репертуарну решітку, а не семантичний диференціал, для того, щоб надати учасникам більше свободи (всі досліджувані мали можливість додавати власні варіанти до стандартного набору елементів та конструктів). Для даної методички було обрано 5-бальну метрику з цифровим (від 1 до 5) маркуванням.

Крім того, нами було визначено перелік з 20 мотивів, які було покладено в основу розробки багатовимірної шкали – методички виявлення провідних мотивів використання соціальних медіа. Для даної методички було обрано 5-бальну метрику з вербальним (від «абсолютно відсутнє» до «точно має місце») та цифровим (від 1 до 5) маркуванням.

На другому етапі ми визначали потенціал соціальних медіа для розвитку громадянської компетентності студентської молоді. Факторний аналіз результатів дослідження, отриманих за методикою оцінної репертуарної решітки зі стандартизованим набором елементів та конструктів дозволив визначити структурні компоненти громадянської компетентності студентської молоді, що розвиваються засобами соціальних медіа.

Так, в структурі громадянської компетентності було визначено 6 факторів («Громадянська відповідальність», «Громадянські настанови», «Громадянські уміння та навички», «Соціальні зв'язки», «Громадянська участь» та «Громадянські знання». При цьому, загальний відсоток описаної дисперсії дорівнює 81,84%, що є досить високим показником, але цілком закономірним, з урахуванням попередньо проведеної аналітичної роботи в процесі розробки оцінної решітки і кількості виокремлених факторів.

Фактор 1. «Громадянська відповідальність» (дисперсія 24.72%). Даний фактор включає наступні характеристики (табл. 1): V4 – надають можливість приймати активну участь в реалізації інтересів держави та місцевих громад (0,898); V11 – надають можливість приймати активну участь в реалізації власних інтересів (0,876); V22 – допомагають особі усвідомити інтереси держави та місцевих громад (0,771); V16 – розвивають здатність особистості виконувати громадянський обов'язок у межах місцевої громади та держави (0,662).

Таблиця 1

Факторні навантаження для структурних елементів громадянської компетентності (фактор 1 «Громадянська відповідальність»)

Фактор 1. «Громадянська відповідальність»	
V4 – надають можливість приймати активну участь в реалізації інтересів держави та місцевих громад	0,898
V11 – надають можливість приймати активну участь в реалізації власних інтересів	0,876
V22 – допомагають особі усвідомити інтереси держави та місцевих громад	0,771
V16 – розвивають здатність особистості виконувати громадянський обов'язок у межах місцевої громади та держави	0,662
% описаної дисперсії	24.72%

На даний фактор припадає найбільший відсоток розподіленої дисперсії. Фактор пояснює, які саме складові громадянської компетентності насамперед розвиваються у студентської молоді завдяки соціальним медіа.

Фактор 2. «Громадянські настанови» (дисперсія 15.64%). До даного фактору увійшли такі характеристики (табл. 2): V3 – дозволяють проявити лідерські якості в реалізації громадянської активності особи (0,834); V15 – надають можливість практичної реалізації громадянських ініціатив щодо вирішення суспільних проблем (0,821); V21 – формують готовність до виконання громадянських обов'язків у межах місцевої громади та держави (0,625); V10 – пробуджують інтерес до механізмів функціонування держави і місцевого самоврядування (0,502). Фактор пояснює, які громадянські настанови розвиваються у студентської молоді під впливом соціальних медіа.

Таблиця 2

Факторні навантаження для структурних елементів громадянської компетентності (фактор 2 «Громадянські настанови»)

Фактор 2. «Громадянські настанови»	
V3 – дозволяють проявити лідерські якості в реалізації громадянської активності особи	0,834
V15 – надають можливість практичної реалізації громадянських ініціатив щодо вирішення суспільних проблем	0,821

Фактор 2. «Громадянські настанови»	
V21 – формують готовність до виконання громадянських обов’язків у межах місцевої громади та держави	0,625
V10 – пробуджують інтерес до механізмів функціонування держави і місцевого самоврядування	0,502
% описаної дисперсії	15.64%

Фактор 3. «Громадянські уміння та навички» (дисперсія 14.14%). До даного фактору увійшли такі характеристики (табл. 3): V17 – допомагають застосовувати процедури і технології захисту власних інтересів, прав і свобод (0,851); V23 – допомагають застосовувати процедури і технології захисту інтересів, прав і свобод інших громадян (0,812); V12 – надають можливість використовувати способи і стратегії конструктивної взаємодії з органами державної влади на користь громадянському суспільству (0,714); V18 – допомагають опанувати демократичні технології прийняття рішень, враховуючи інтереси й потреби як окремих громадян, так і представників певної спільноти, суспільства та держави (0,640); V5 – надають можливість використовувати способи і стратегії конструктивної взаємодії з органами державної влади на користь собі (0,628). Фактор пояснює, які саме громадянські вміння та навички розвиваються у студентської молоді завдяки соціальним медіа.

Таблиця 3

Факторні навантаження для структурних елементів громадянської компетентності (фактор 3 «Громадянські уміння та навички»)

Фактор 3. «Громадянські уміння та навички»	
V17 – допомагають застосовувати процедури і технології захисту власних інтересів, прав і свобод	0,851
V23 – допомагають застосовувати процедури і технології захисту інтересів, прав і свобод інших громадян	0,812
V12 – надають можливість використовувати способи і стратегії конструктивної взаємодії з органами державної влади на користь громадянському суспільству	0,714
V18 – допомагають опанувати демократичні технології прийняття рішень, враховуючи інтереси й потреби як окремих громадян, так і представників певної спільноти, суспільства та держави	0,640
V5 – надають можливість використовувати способи і стратегії конструктивної взаємодії з органами державної влади на користь собі	0,628
% описаної дисперсії	14.14%

Фактор 4. «Соціальні зв'язки» (дисперсія 10.22%). До даного фактору увійшли такі характеристики (табл. 4): V6 – формують готовність до толерантної взаємодії з іншими при вирішенні соціальних проблем (0,893); V19 – розвивають здатність до застосування практик солідаризації/об'єднання зусиль для досягнення спільної мети (0,845). Фактор пояснює, які соціальні зв'язки є найбільш важливими для розвитку громадянської компетентності студентської молоді засобами соціальних медіа.

Таблиця 4

Факторні навантаження для структурних елементів громадянської компетентності (фактор 4 «Соціальні зв'язки»)

Фактор 4. «Соціальні зв'язки»	
V6 – формують готовність до толерантної взаємодії з іншими при вирішенні соціальних проблем	0,893
V19 – розвивають здатність до застосування практик солідаризації (об'єднання зусиль для досягнення спільної мети)	0,845
% описаної дисперсії	10.22%

Фактор 5. «Громадянська участь» (дисперсія 9.51%). До даного фактору увійшли такі характеристики (табл. 5): V13 – сприяють залученню громадян до вирішення суспільних проблем (0,876); V7 – допомагають опанувати та застосовувати способи діяльності і моделі поведінки, що відповідають чинному законодавству та захищають права людини й громадянина (0,854). Фактор пояснює, які форми участі є найбільш важливими для розвитку громадянської компетентності студентської молоді під час взаємодії в соціальних медіа.

Таблиця 5

Факторні навантаження для структурних елементів громадянської компетентності (фактор 5 «Громадянська участь»)

Фактор 5. «Громадянська участь»	
V13 – сприяють залученню громадян до вирішення суспільних проблем	0,876
V7 – допомагають опанувати та застосовувати способи діяльності і моделі поведінки, що відповідають чинному законодавству та захищають права людини й громадянина	0,854
% описаної дисперсії	9.51%

Фактор 6. «Громадянські знання» (дисперсія 7,61%). Даний фактор включає наступні характеристики (табл. 6): V9 – створюють умови інноваційного розвитку громадянської активності особи (0,782); V20 – сприяють формуванню уявлень і очікувань щодо ролі громадянина в державі і спільноті (0,713); V1 – джерело знань про інституційну будову політичної системи, про проблеми суспільно-політичного життя (0,706); V8 – джерело інформації щодо правових процедур участі в діяльності державних інститутів та органів місцевого самоврядування (0,685); V14 – засіб ознайомлення з громадянськими обов'язками у межах місцевої громади та держави (0,617); V2 – сприяють розвитку відповідальності громадянина (0,461).

Таблиця 6

Факторні навантаження для структурних елементів громадянської компетентності (фактор 6 «Громадянські знання»)

Фактор 6. «Громадянські знання»	
V9 – створюють умови інноваційного розвитку громадянської активності особи	0,782
V20 – сприяють формуванню уявлень і очікувань щодо ролі громадянина в державі і спільноті	0,713
V1 – джерело знань про інституційну будову політичної системи, про проблеми суспільно-політичного життя	0,706
V8 – джерело інформації щодо правових процедур участі в діяльності державних інститутів та органів місцевого самоврядування	0,685
V14 – засіб ознайомлення з громадянськими обов'язками у межах місцевої громади та держави	0,617
V2 – сприяють розвитку відповідальності громадянина	0,461
% описаної дисперсії	7,61

Фактор пояснює, які елементи системи знань про суспільно-політичну систему в країні розвиваються у студентської молоді завдяки використанню соціальних медіа.

Також нами було побудовано профілі оцінки потенціалу різних соціальних медіа для розвитку окремих елементів громадянської компетентності (рис.2).

Аналіз цих даних дозволяє визначити, що соціальні медіа мають різний потенціал для розвитку громадянської компетентності сту-

дентської молоді. Серед них найбільший потенціал мають мережі Facebook, Twitter та відеохостинг YouTube, середній – месенджер Telegram, найменший – месенджер Viber та соціальна мережа TikTok.

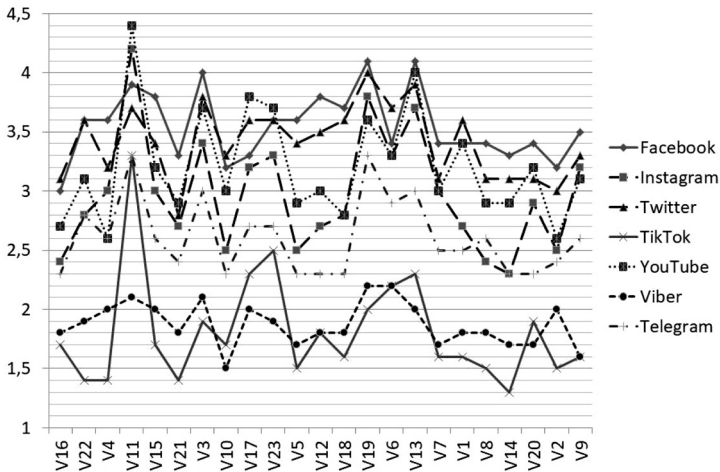

Рис. 2. Профілі оцінки потенціалу різних соціальних медіа для розвитку окремих елементів громадянської компетентності

Аналіз профілів оцінки потенціалу соціальних медіа свідчить, що:

- соціальні мережі Facebook, Twitter та відеохостинг YouTube однаково корисні для розвитку всіх компонентів громадянської компетентності студентської молоді (громадянська відповідальність, громадянські настанови, громадянські уміння та навички, соціальні зв'язки, громадянська участь, громадянські знання);

- соціальна мережа Instagram найбільш корисна для розвитку громадянських настанов, громадянських умінь та навичок, соціальних зв'язків;

- месенджер Telegram найбільш корисний для розвитку соціальних зв'язків, громадянських умінь та навичок, громадянської відповідальності;

- соціальна мережа TikTok може бути корисною для розвитку громадянських настанов, соціальних зв'язків та громадянської відповідальності;

- месенджер Viber може бути корисним для розвитку соціальних зв'язків, а також громадянських умінь та навичок.

Для аналізу даних, отриманих за методикою виявлення провідних мотивів використання соціальних медіа ми використовували фактор-

ний аналіз методом головних компонент. Цей різновид аналізу ми використовували свідомо, бо в переліку з 20 мотивів, які було покладено в основу розробки багатовимірної шкали передбачався розподіл на дві групи: цільові та інструментальні мотиви. І для нас було принципово важливим виявити, які з них є важливими, а які зайвими.

За результатами факторного аналізу, в структурі очікувано було виявлено фактори «Цільові мотиви» та «Інструментальні мотиви». При цьому, загальний відсоток описаної дисперсії дорівнює 61,46%. До факторного навантаження кожного з факторів увійшли по 6 мотивів (табл.7 та табл.8). Таким чином, 8 мотивів з початкового переліку було відсіяно, і в кінцевому варіанті їх залишилось 12. Для зручності всі цільові мотиви (фактор 1) позначені в таблицях як непарні змінні, а інструментальні мотиви (фактор 2) як парні змінні.

Фактор 1. «Цільові мотиви» (дисперсія 34,24%). Даний фактор включає наступні характеристики (табл. 7): V11 – ресурс для встановлення контактів (0,812); V5 – простір для самовираження та самоекспозиції – декларування власної громадянської позиції/точки зору, думок (0,750); V3 – майданчик для публічних дискусій / засіб для обговорення соціально значущих та політико-правових проблем (0,712); V9 – простір для спільних розваг (0,708);

V7 – середовище для громадянської самоідентифікації з представниками соціальних груп, які мають спільні погляди на певні проблеми (0,678); V1 – інформаційний ресурс для розширення уявлень / системи знань про права та обов'язки громадян (0,636).

Фактор пояснює ієрархію цільових мотивів використання соціальних медіа для розвитку громадянської компетентності студентської молоді.

Таблиця 7

Факторні навантаження мотивів використання соціальних медіа для розвитку громадянської компетентності (фактор 1 «Цільові мотиви»)

Фактор 1. «Цільові мотиви»	
V11 – ресурс для встановлення контактів	0,812
V5 – простір для самовираження та самоекспозиції – декларування власної громадянської позиції (точки зору, думок)	0,750
V3 – майданчик для публічних дискусій / засіб для обговорення соціально значущих та політико-правових проблем	0,712

Фактор 1. «Цільові мотиви»	
V9 – простір для спільних розваг	0,708
V7 – середовище для громадянської самоідентифікації з представниками соціальних груп, які мають спільні погляди на певні проблеми	0,678
V1 – інформаційний ресурс для розширення уявлень / системи знань про права та обов'язки громадян	0,636
% описаної дисперсії	34,24

Фактор 2. «Інструментальні мотиви» (дисперсія 27,22%). Даний фактор включає наступні характеристики (табл. 8): V12 – засіб підтримки зв'язку з тими, з ким немає можливості бачитись в реальному житті (0,810); V2 – засіб генерації ідей та відповідного контенту (пости / тексти, аудіо- та відеоконтент, комікси, меми) щодо соціально значущих та політико-правових проблем (0,726); V4 – засіб розвитку соціального капіталу особистості (0,708); V8 – засіб пошуку освітніх програм, інформаційних ресурсів для самоосвіти (0,684); V10 – засіб задоволення своїх естетичних потреб (0,670); V6 – інструмент пошуку роботи (0,536).

Фактор пояснює ієрархію інструментальних мотивів використання соціальних медіа для розвитку громадянської компетентності студентської молоді.

Таблиця 8

Факторні навантаження мотивів використання соціальних медіа для розвитку громадянської компетентності (фактор 2 «Інструментальні мотиви»)

Фактор 2. «Інструментальні мотиви»	
V12 – засіб підтримки зв'язку з тими, з ким немає можливості бачитись в реальному житті	0,810
V2 – засіб генерації ідей та відповідного контенту (пости / тексти, аудіо- та відеоконтент, комікси, меми) щодо соціально значущих та політико-правових проблем	0,726
V4 – засіб розвитку соціального капіталу особистості	0,708
V8 – засіб пошуку освітніх програм, інформаційних ресурсів для самоосвіти	0,684
V10 – засіб задоволення своїх естетичних потреб	0,670
V6 – інструмент пошуку роботи	0,536
% описаної дисперсії	27,22

Також нами було побудовано профілі вираженості цільових та інструментальних мотивів стосовно використання різних соціальних медіа для розвитку окремих елементів громадянської компетентності.

За результатами аналізу профілю вираженості цільових мотивів (рис.3) використання соціальних медіа, нами було встановлено, що провідну роль для студентської молоді відіграють:

- 1) мотиви самовираження та самоекспозиції – декларування власної громадянської позиції (Facebook, Twitter, Youtube);
- 2) мотиви самоідентифікації з представниками соціальних груп, які мають спільні погляди на певні проблеми (Facebook, Twitter, Instagram);
- 3) мотиви спільних розваг (Instagram, Youtube, TikTok);
- 4) мотиви встановлення контактів (Instagram, Viber, Telegram);
- 5) мотиви розширення уявлень про права та відповідальність громадян (Facebook, Youtube);
- 6) мотиви, пов'язані з можливістю обговорення соціально значущих та політико-правових проблем (Facebook, Twitter).

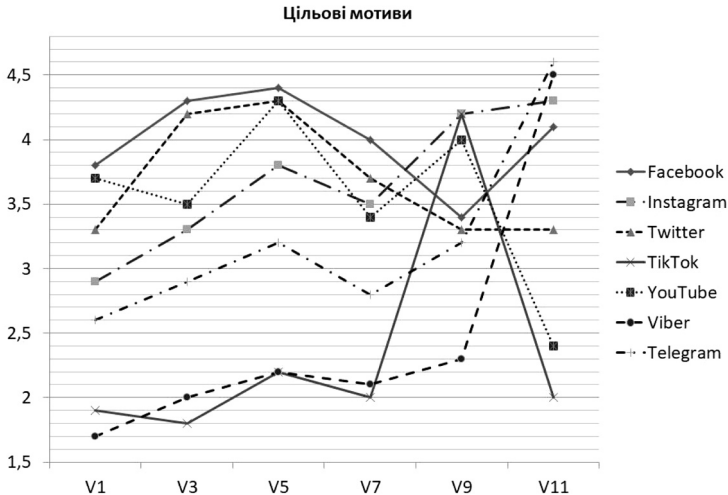
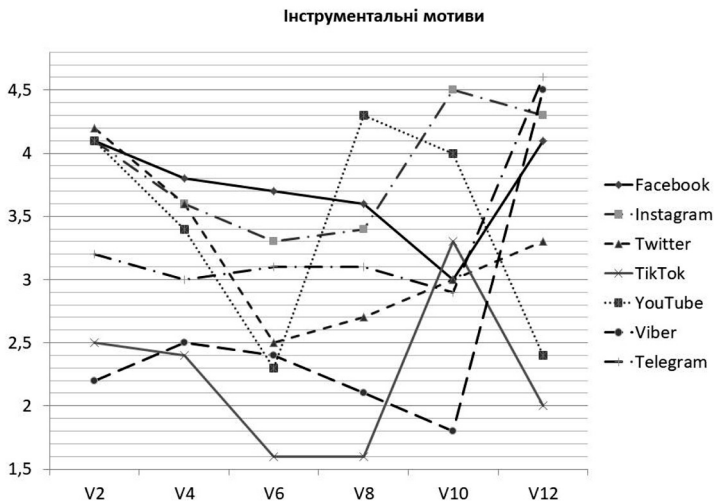

Рис. 3. Профілі вираженості цільових мотивів стосовно використання різних соціальних медіа для розвитку громадянської компетентності

За результатами аналізу профілю вираженості інструментальних мотивів (рис.4) використання соціальних медіа, нами було встановлено, що провідну роль для студентської молоді відіграють:

- 1) мотиви пошуку освітніх програм, інформаційних ресурсів для самоосвіти (Youtube, Facebook, Instagram);
- 2) мотиви задоволення естетичних потреб (Instagram, Youtube, TikTok);
- 3) мотиви підтримки зв'язку з тими, з ким немає можливості бачитись в реальному житті (Viber, Telegram, Instagram);
- 4) мотиви розвитку соціального капіталу особистості (Facebook, Twitter, Instagram, Youtube);
- 5) мотиви генерації ідей та відповідного контенту (пости / тексти, аудіо- та відеоконтент, комікси, меми) щодо соціально значущих та політико-правових проблем (Facebook, Twitter, Instagram, Youtube);
- 6) мотиви використання соціальних медіа як інструменту пошуку роботи (Facebook, Instagram).

Рис. 4. Профілі вираженості інструментальних мотивів стосовно використання різних соціальних медіа для розвитку громадянської компетентності

Дискусія

В процесі дослідження нами було визначено структурні компоненти громадянської компетентності, які змістовно схожі з елементами цього інтегрованого конструкту, що були виявлені Д. Бобек та охоплюють громадянську поведінку, громадянські навички, громадянські зв'язки та громадянську залученість молоді (Bobek, 2009). Це мож-

на розглядати як додаткове свідчення валідності розробленої моделі впливу соціальних медіа на розвиток громадянської компетентності студентської молоді. Водночас в нашій моделі кількість та ієрархія факторів в структурі громадянської компетентності дещо інші: громадянська відповідальність, громадянські настанови, громадянські уміння та навички, соціальні зв'язки, громадянська участь, громадянські знання. Це може бути пов'язано зі специфікою використання соціальних медіа студентською молоддю в Україні. Перевірка цього припущення потребує проведення крос-культурних досліджень за єдиною методологією.

Висновки

В емпіричному дослідженні визначено потенціал соціальних медіа для розвитку громадянської компетентності студентської молоді. Аналіз результатів дослідження дозволяє зробити наступні **висновки**:

1. Розроблено модель впливу соціальних медіа на розвиток громадянської компетентності та визначено основні вектори впливу соціальних медіа на студентську молоддь: інформаційний, ціннісно-мотиваційний, емоційно-консолідувальний, мобілізаційний.

2. Визначено структурні компоненти громадянської компетентності студентської молоді, що розвиваються засобами соціальних медіа: громадянська відповідальність, громадянські настанови, громадянські уміння та навички, соціальні зв'язки, громадянська участь, громадянські знання. Встановлено, що соціальні медіа мають різний потенціал для розвитку громадянської компетентності студентської молоді. Найбільший потенціал мають соціальні мережі Facebook, Twitter та відеохостинг YouTube, середній – месенджер Telegram, найменший – месенджер Viber та соціальна мережа TikTok.

3. Запропоновано методикау виявлення провідних мотивів використання соціальних медіа для розвитку громадянської компетентності. Визначено дві групи мотивів: цільові та інструментальні. Встановлено, що серед цільових мотивів використання соціальних медіа провідну роль для студентської молоді відіграють: 1) самовираження та самоекспозиції – декларування власної громадянської позиції (Facebook, Twitter, Youtube); 2) самоідентифікації з представниками соціальних груп, які мають спільні погляди на певні проблеми (Facebook, Twitter, Instagram); 3) спільні розваги (Instagram, Youtube, TikTok); 4) встановлення контактів (Instagram, Viber, Telegram); 5) розширення уявлень про права та відповідальність громадян (Facebook, Youtube); 6) можливість обговорення соціально значущих та політико-правових проблем (Facebook, Twitter). Провідними інструментальними моти-

вами є використання соціальних медіа як засобу: 1) пошуку освітніх програм, інформаційних ресурсів для самоосвіти (Youtube, Facebook, Instagram); 2) задоволення естетичних потреб (Instagram, Youtube, TikTok); 3) підтримки зв'язку з тими, з ким немає можливості бачитись в реальному житті (Viber, Telegram, Instagram); 4) розвитку соціального капіталу особистості (Facebook, Twitter, Instagram, Youtube); 5) генерації ідей та відповідного контенту (пости / тексти, аудіо- та відеоконтент, комікси, меми) щодо соціально значущих та політико-правових проблем (Facebook, Twitter, Instagram, Youtube); 6) інструменту пошуку роботи (Facebook, Instagram).

Перспективи подальших досліджень полягають у вивченні особливостей впливу соціальних медіа на розвиток громадянської компетентності студентської молоді на розширеній вибірці. Також передбачається розробка та апробація програми розвитку громадянської компетентності студентської молоді засобами соціальних медіа.

Декларація про конфлікт інтересів. Автор заявляє про відсутність потенційних конфліктів інтересів стосовно дослідження, авторства та / або публікації цієї статті.

Фінансування. Автор повідомляє, що дослідження було проведено в межах науково-дослідної теми «Соціально-психологічні чинники розвитку громадянської компетентності студентської молоді» (номер державної реєстрації: 0119U000138) лабораторії психології політичної поведінки молоді Інституту соціальної та політичної психології НАПН України.

Подяки. Автор дякує учасникам дослідження, а також колегам з лабораторії психології політичної поведінки молоді Інституту соціальної та політичної психології НАПН України.

Список використаних джерел

Arshad, S., & Khurram, S. (2020). Survey dataset on citizens' perspective regarding government's use of social media for provision of quality information and citizens online political participation in Pakistan. *Data in Brief*, 32, 106–311. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.dib.2020.106311>

Baltes, P. B. (1987). Theoretical propositions of life-span developmental psychology: On the dynamics between growth and decline. *Developmental Psychology*, 23, 611–626.

Baltes, P. B., Lindenberger, U., & Staudinger, U. M. (2006). *Life span theory in developmental psychology*. In R. M. Lerner & W. Damon (Eds.), *Handbook of Child Psychology Vol. 1, Theoretical Models of Human Development* (6th ed.). Hoboken, NJ: John Wiley & Sons.

Blaskó, Z., Costa, P. D., & Vera-Toscano, E. (2019). Non-cognitive civic outcomes: How can education contribute? European evidence from the ICCS 2016 study. *International Journal of Educational Research*, 98, 366–378. <https://doi.org/10.1016/j.ijer.2019.07.005>

Bobek, D. L. (2006). *Preparing engaged citizens: A process evaluation of 4-H's citizenship goals*. Unpublished manuscript. Medford, MA : Institute for Applied Research in Youth Development, Tufts University.

Bobek, D., Zaff J., Li Y., & Lerner R. M. (2009). Cognitive, emotional, and behavioral components of civic action: Towards an integrated measure of civic engagement. *Journal of Applied Developmental Psychology, 30*, 615–627.

Brady, B., Chaskin, R. J., & McGregor, C. (2020). Promoting civic and political engagement among marginalized urban youth in three cities: Strategies and challenges. *Children and Youth Services Review, 116*, 105–184. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2020.105184>

Brandtstädter, J. (2006). *Action perspectives on human development*. In R. M. Lerner & W. Damon (Eds.). *Theoretical models of human development*. Vol. 1. *Handbook of Child Psychology* (6th ed., pp. 516–568). Hoboken, NJ : John Wiley & Sons.

Erikson, E. H. (1963). *Childhood and society*. New York : WW. Norton & Co.

Freund, A. M., & Baltes, P. B. (2002). Life-management strategies of selection, optimization and compensation: Measurement by self-report and construct validity. *Journal of Personality and Social Psychology, 82*, 642–662.

Hassan, L., & Hamari, J. (2020). Gameful civic engagement: A review of the literature on gamification of e-participation. *Government Information Quarterly, 37*(3), 101–461. <https://doi.org/10.1016/j.giq.2020.101461>

Lerner, R. M. (2002). *Concepts and theories of human development*, 3rd Ed. Mahwah, NJ : Lawrence Erlbaum Associates.

Lerner, R. M. (2006). *Editor's introduction: Developmental science, developmental systems, and contemporary theories*. In R. M. Lerner (Ed.), *Theoretical models of human development* Volume 1 of *Handbook of Child Psychology*. (6th ed., pp. 1–17) Hoboken, NJ : Wiley.

Lerner, R. M. (2004). *Liberty: Thriving and civic engagement among America's youth*. Thousand Oaks, CA : Sage Publications.

Lerner, R. M., Alberts, A. E., & Bobek, D. (2007). *Thriving youth, flourishing civil society. How positive youth development strengthens democracy and social justice*. In Bertelsmann Stiftung (Ed.), *Civic engagement as an educational goal* (pp. 21–35). Gutersloh, Germany : Verlag Bertelsmann Stiftung.

Levine, P. (2008). *The future of democracy: Developing the next generation of American citizens*. Medford, MA : Tufts University Press.

Levine, P., & Youniss, J. (2006). *Youth and civic engagement: Introduction*. In P. Levine & J. Youniss (Eds.), *Youth civic engagement: An institutional turn: Circle working paper 45* (pp. 3–6) Baltimore, MD : The Center for Information and Research on Civic Learning and Engagement.

Marcia, J. E. (1980). *Identity in adolescence*. In J. Adelson (Ed.), *Handbook of Adolescent Psychology*. New York : John Wiley & Sons.

Sherrod, L. R., & Lauchardt, J. (2009). *The development of citizenship*. In R. M. Lerner & L. Steinberg (Eds.), *Handbook of adolescent psychology: Vol. 2. Contextual influences on adolescent development* (3rd ed., pp. 372–407). New York : Wiley & Sons.

Theiss-Morse, E., & Hibbing, J. R. (2004). Citizenship and civic engagement. *Annual Review of Political Science, 8*, 227–249.

Белановский С. А. (1993). *Индивидуальное глубокое интервью*. Москва : Никколо-Медиа.

Жадан, І. В. (2019). Комунікативний потенціал розвитку громадянської компетентності студентської молоді. *Наукові студії із соціальної та політичної психології*, 43(46), 67–82.

Мертон Р., Фиске М. & Кендалл П. (1991). *Фокусированное интервью*. Москва : Институт Молодежи.

Остапенко І. В. (2017). Особливості використання якісних методів для дослідження комунікативних бар'єрів національної та громадянської самоідентифікації. *Проблеми політичної психології*, 5(19), 167–178.

Позняк, С. І. (2013). *Ресурси громадянськості: соціально-психологічна складова : методичні рекомендації*. Кіровоград : Імекс-ЛТД.

Соснюк О. П. (2008). Діагностика особливостей особистісної активності суб'єктів інноваційної діяльності якісними методами. *Актуальні проблеми психології*, 7(16), 163–168.

Соснюк, О. П., & Остапенко, І. В. (2019). Психологічні особливості активності користувачів соціальних медіа. *Український психологічний журнал*, 2(12), 160–181. [https://doi.org/10.17721/upj.2019.2\(12\).12](https://doi.org/10.17721/upj.2019.2(12).12)

Стюарт В. (1997). *Практическое применение репертуарных решеток в бизнесе*. Режим доступа: http://pssw.vspu.ru/other/science/publications/valerie_stewart/index_stewart.html

Толстова Ю. Н. (1998). *Измерение в социологии: Курс лекций*. Москва : ИНФРА-М.

Франселла Ф., & Баннистер Д. (1987). *Новый метод исследования личности. Руководство по репертуарным личностным методикам*. Москва : Прогресс.

Шкуратова І. П. (2008). *Діагностика самовираження личности в общении с помощью техники репертуарных решеток*. Ростов-на-Дону : Издательство РГУ.

References

Arshad, S., & Khurram, S. (2020). Survey dataset on citizens' perspective regarding government's use of social media for provision of quality information and citizens online political participation in Pakistan. *Data in Brief*, 32, 106–311. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.dib.2020.106311>

Baltes, P. B. (1987). Theoretical propositions of life-span developmental psychology: On the dynamics between growth and decline. *Developmental Psychology*, 23, 611–626.

Baltes, P. B., Lindenberger, U., & Staudinger, U. M. (2006). *Life span theory in developmental psychology*. In R. M. Lerner & W. Damon (Eds.), *Handbook of Child Psychology Vol. 1, Theoretical Models of Human Development* (6th ed.). Hoboken, NJ : John Wiley & Sons.

Blaskó, Z., Costa, P. D., & Vera-Toscano, E. (2019). Non-cognitive civic outcomes: How can education contribute? European evidence from the ICCS 2016 study. *International Journal of Educational Research*, 98, 366–378. <https://doi.org/10.1016/j.ijer.2019.07.005>

Bobek, D. L. (2006). *Preparing engaged citizens: A process evaluation of 4-H's citizenship goals*. Unpublished manuscript. Medford, MA : Institute for Applied Research in Youth Development, Tufts University.

- Bobek, D., Zaff J., Li Y., & Lerner R. M. (2009). Cognitive, emotional, and behavioral components of civic action: Towards an integrated measure of civic engagement. *Journal of Applied Developmental Psychology, 30*, 615–627.
- Brady, B., Chaskin, R. J., & McGregor, C. (2020). Promoting civic and political engagement among marginalized urban youth in three cities: Strategies and challenges. *Children and Youth Services Review, 116*, 105–184. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2020.105184>
- Brandtstädter, J. (2006). *Action perspectives on human development*. In R. M. Lerner & W. Damon (Eds.). *Theoretical models of human development*. Vol. 1. *Handbook of Child Psychology* (6th ed., pp. 516–568). Hoboken, NJ : John Wiley & Sons.
- Erikson, E. H. (1963). *Childhood and society*. New York : WW. Norton & Co.
- Freund, A. M., & Baltes, P. B. (2002). Life-management strategies of selection, optimization and compensation: Measurement by self-report and construct validity. *Journal of Personality and Social Psychology, 82*, 642–662.
- Hassan, L., & Hamari, J. (2020). Gameful civic engagement: A review of the literature on gamification of e-participation. *Government Information Quarterly, 37*(3), 101–461. <https://doi.org/10.1016/j.giq.2020.101461>
- Lerner, R. M. (2002). *Concepts and theories of human development*, 3rd Ed. Mahwah, NJ : Lawrence Erlbaum Associates.
- Lerner, R. M. (2006). *Editor's introduction: Developmental science, developmental systems, and contemporary theories*. In R. M. Lerner (Ed.), *Theoretical models of human development Volume 1 of Handbook of Child Psychology*. (6th ed., pp. 1–17) Hoboken, NJ : Wiley.
- Lerner, R. M. (2004). *Liberty: Thriving and civic engagement among America's youth*. Thousand Oaks, CA : Sage Publications.
- Lerner, R. M., Alberts, A. E., & Bobek, D. (2007). *Thriving youth, flourishing civil society. How positive youth development strengthens democracy and social justice*. In Bertelsmann Stiftung (Ed.), *Civic engagement as an educational goal* (pp. 21–35). Gutersloh, Germany : Verlag Bertelsmann Stiftung.
- Levine, P. (2008). *The future of democracy: Developing the next generation of American citizens*. Medford, MA : Tufts University Press.
- Levine, P., & Youniss, J. (2006). *Youth and civic engagement: Introduction*. In P. Levine & J. Youniss (Eds.), *Youth civic engagement: An institutional turn: Circle working paper 45* (pp. 3–6) Baltimore, MD: The Center for Information and Research on Civic Learning and Engagement.
- Marcia, J. E. (1980). *Identity in adolescence*. In J. Adelson (Ed.), *Handbook of Adolescent Psychology*. New York : John Wiley & Sons.
- Sherrod, L. R., & Lauchardt, J. (2009). *The development of citizenship*. In R. M. Lerner & L. Steinberg (Eds.), *Handbook of adolescent psychology: Vol. 2. Contextual influences on adolescent development* (3rd ed., pp. 372–407). New York : Wiley & Sons.
- Theiss-Morse, E., & Hibbing, J. R. (2004). Citizenship and civic engagement. *Annual Review of Political Science, 8*, 227–249.
- Belanovskij S. A. (1993). *Individual'noe glubokoe inter'yu [Individual in-depth interview]*. Moskva : Nikkolo-Media. [in Russian].
- Zhadan, I. V. (2019). Komunikatyvnyi potentsial rozvytku hromadianskoi kompetentnosti studentskoi molodi. [Communicative potential for the development of

civic competence of student youth]. *Naukovi studii iz sotsialnoi ta politychnoi psykholohii*, 43(46), 67–82. [in Ukrainian].

Merton R., Fiske M. & Kendall P. (1991). *Fokusirovannoe interv'yu [Focused interview]*. Moskva : Institut Molodiezhi. [in Russian].

Ostapenko I. V. (2017). Osoblyvosti vykorystannia yakisnykh metodiv dlia doslidzhennia komunikatyvnykh barieriv natsionalnoi ta hromadianskoi samoidentyfikatsii [Features of the use of qualitative methods for the study of communication barriers of national and civic self-identification]. *Problemy politychnoi psykholohii: zbirnyk naukovykh prats*, 5(19), 167–178. [in Ukrainian].

Pozniak, S. I. (2013). *Resursy hromadianskosti: sotsialno-psykholohichna skladova : metodychni rekomendatsii. [Resources of citizenship: social and psychological component: guidelines]*. Kirovohrad : Imeks-LTD. [in Ukrainian].

Sosniuk O. P. (2008). Diahnostyka osoblyvosti osobystisnoi aktyvnosti subiektiv innovatsiinoi diialnosti yakisnymi metodamy [Diagnosis of features of personal activity of subjects of innovative activity by qualitative methods]. *Aktualni problemy psykholohii*, 7(16), 163–168. [in Ukrainian].

Sosniuk, O. P., & Ostapenko, I. V. (2019). Psykholohichni osoblyvosti aktyvnosti korystuvachiv sotsialnykh media. [Psychological features of social media users' activity]. *Ukrainskyi psykholohichnyi zhurnal*, 2(12), 160–181. [in Ukrainian]. DOI: [https://doi.org/10.17721/upj.2019.2\(12\).12](https://doi.org/10.17721/upj.2019.2(12).12)

Styuart V. (1997). *Prakticheskoye primeneniye repertuarnykh reshetok v biznese. [Practical application of repertoire grids in business]*. [in Russian]. Retrieved from http://pssw.vspu.ru/other/science/publications/valerie_stewart/index_stewart.html

Tolstova Yu. N. (1998). *Izmereniye v sotsiologii: Kurs lektsiy. [Measurement in Sociology: A Course of Lectures]*. Moskva : INFRA-M. [in Russian].

Fransella F. & Bannister D. (1987). *Novyy metod issledovaniya lichnosti. Rukovodstvo po repertuarным lichnostnym metodikam. [A new method of personality research. Repertoire Personality Techniques Guide]*. Moskva : Progress. [in Russian].

Shkuratova I. P. (2008). *Diagnostika samovyrazheniya lichnosti v obshchenii s pomoshchyu tekhniki repertuarnykh reshetok [Diagnostics of personal self-expression in communication using the technique of repertoire grids]*. Rostov-na-Donu : Izdatel'stvo RGU. [in Russian].

Abstract

Ostapenko I. V.,

PhD (Candidate of Psychological Sciences),
Senior Researcher,
Laboratory for Psychology of Youth
Political Behavior,
Institute for Social and Political Psychology
of NAES of Ukraine
E-mail: ostapenko.iryana.vit@gmail.com

SOCIAL MEDIA POTENTIAL FOR DEVELOPMENT OF STUDENT YOUTH'S CIVIC COMPETENCE

The article is devoted to the analysis of the results of an empirical study of the potential of social media for civic competence development. Modern approaches to understanding civic competence and the use of social media are analyzed. The main vectors of social media influence on the development of civic competence are determined: informational, value-motivational, emotional-consolidating, mobilizing. Using the method of evaluative repertoire grids, the structural components of civic competence of student youth, which are developed by means of social media, are determined. A method for identifying the leading motives for the use of social media for civic competence development is proposed. Two groups of motives are defined: target and instrumental. It is established that among the target motives for the use of social media the leading role for student youth is played by: 1) self-expression and self-exposure - declaring one's own civic position (Facebook, Twitter, Youtube); 2) self-identification with representatives of social groups who have common views on certain issues (Facebook, Twitter, Instagram); 3) joint entertainment (Instagram, Youtube, TikTok); 4) establishing contacts (Instagram, Viber, Telegram); 5) expanding ideas about the rights and responsibilities of citizens (Facebook, Youtube); 6) the opportunity to discuss socially significant and political and legal issues (Facebook, Twitter). The leading instrumental motive is the use of social media as a means of: 1) finding educational programs, information resources for self-education (Youtube, Facebook, Instagram); 2) satisfaction of aesthetic needs (Instagram, Youtube, TikTok); 3) keeping in touch with those who it is not possible to see in real life (Viber, Telegram, Instagram); 4) development of an individual's social capital (Facebook, Twitter, Instagram, Youtube); 5) generation of ideas and relevant content (posts / texts, audio and video content, comics,

memes) on socially significant and political and legal issues (Facebook, Twitter, Instagram, Youtube); 6) job search tool (Facebook, Instagram).

Key words: *social media, civic competence, motives of social media users, student youth.*

Отримано – 30 жовтня 2020

Рецензовано – 1 листопада 2020

Прийнято – 3 листопада 2020

Received – October 30, 2020

Revision – November 1, 2020

Accepted – November 3, 2020